

[III.]4. *A JELENKORI ERDÉLY NÉPESSÉGÉNEK FEJLŐDÉSE*
1869–1977 KÖZÖTT

Mint tudjuk, az 1869-es esztendő jelzi annak a korszaknak a kezdetét, amelyben a magyar, illetve a román statisztikai szolgálat által végrehajtott népszámlálások eredményeiről közzétett adatok alapján a jelenkori Erdély néven összefoglalt egész terület népességének fejlődése nyomon követhető.

Az e területen 1869–1977 között összeírt népesség számának népszámlálásonkénti alakulásáról, valamint a változó területi alapon számított népsűrűségről az alábbi táblázat ad összefoglaló képet.

**A jelenkori Erdély területe, népességének száma és a népsűrűség
1869–1977 között**

Év, időpont	Terület (km ²)	Összes népesség	Népsűrűség/km ²
1869.XII.31.	102 200	4 222 352	41,3
1880.XII.31.	102 200	4 026 872	39,4
1890.XII.31.	102 200	4 418 557	43,2
1900.XII.31.	102 200	4 872 414	47,7
1910.XII.31.	102 200	5 263 282	51,5
1920.XII.hó	102 200	5 138 528	50,3
1930.XII.29.	102 200	5 548 363	54,3
1941.I.31./IV.6.	102 200	5 913 305	57,9
1948.I.25.	102 000	5 761 127	56,4
1956.II.21.	102 000	6 232 312	61,1
1966.III.15.	99 837	6 719 555	67,3
1977.I.7.	99 837	7 500 229	75,1

A fenti táblázat a népességfejlődés üteméről nem ad hibátlan képet.

Ennek egyik oka az, hogy az 1869., 1880. és 1890. évi népszámlálások alkalmával a fegyveres erő adatait nem dolgozták fel községenként, hanem csak nagyobb területi egységek szerint, s így a vonatkozó évek népszámlálási közleményei csak a polgári népesség számáról és összetételéről tájékoztatnak. Az 1900. és 1910. évi népszámlálásról közzétett adatok viszont már egységesen az összes népesség nagyságáról és demográfiai jellemzőiről adnak számot. Ez a nem teljesen homogén adatközlési mód azonban – egyes helyi vonatkozásoktól eltekintve – elhanyagolható hibaforrást képez, minthogy az egész Magyarország akkori 84–122 ezer főnyi fegyveres erejéből (az összes népesség 0,6–0,7%-a) legfeljebb 30–35 ezerre tehető a vizsgált területen állomásozó katonaság és csendőrség száma, tehát egyetlen népszámlálás időpontjában sem haladta meg a 0,7%-ot.^[...]

A táblázat idősorainak másik hibája abból ered, hogy területi vonatkozásban sem tökéletesen homogén.

A trianoni békeszerződés alapján Magyarországtól Romániához csatolt egész ország-résszel azonos jelenkori Erdély területe ugyanis már az uralomváltozás első évtizedétől kezdve – ha nem is nagy mértékben – fokozatosan szűkült, ami a román állam közigazgatási beosztásának meglehetősen gyakori módosulásaival függ össze.

Edelényi-Szabó Dénes^[...] jól dokumentált számításai szerint a békeokmányban körülhatárolt terület a következő részekből tevődött össze:

Erdély (a Partium nélkül)	56 407	km ²	
Partium	5 928	"	(ebből 4531 km ² a Királyhágón inneni terület)
Bánát	18 246	"	
Egyéb magyarországi terület	21 640	"	
Összesen	102 221	km ²	

Ez az adat hitelt érdemlőbbnek látszik, mint azok a magyar statisztikai források, melyek e terület nagyságát hol 102 787, hol 103 093 km²-re teszik.^[...] Annál is inkább, mert a hatalomváltozást követő években publikált román statisztikai kiadványok – az új országrészt kezdetben Transilvania néven foglalva össze – területét, Edelényi-Szabóval csaknem egyezően, 102 200 km²-nek mutatják ki.^[...] Gyakorlati megfontolásból fogadjuk el irányadónak a 102 200 km²-t, miután ezt az adatot közlik a román statisztikai források 1930 óta is annak ellenére, hogy 1930-ban két kisebb község,^[...] 1948–56-ban pedig további 3 község^[...] már regáti közigazgatási egységek részeként vétetett számba.

Ez a terület az egykori Krassó-Szörény megyéhez tartozó Orsova város és környékének a regáti Mehedinți megyéhez csatolása következtében 99 837 km²-re szűkült, amely eredményre az 1968. évi közigazgatási reform alapján a jelenkori Erdély területén szervezett 16 megye területi adatainak összesítése útján jutunk. Az 1966. és 1977. évi népszámlálás eredményei már erre a szűkebb területre vonatkoznak.^[...]

Míg tehát a táblázat idősorai 1920-ig bezárólag egyöntetűen a jelenkori Erdély eredeti egész területének megfelelő lélekszámot regisztrálják, a későbbi (1930–1977 közötti) adatsorokból hiányzik azoknak a helységeknek a lélekszáma, melyek a mindenkorai censusok alkalmával regáti közigazgatási egységek (megyék, tartományok) részeként vétettek számba.

A népességfejlődés mértékét szemléletesebben – bár a terület fentebb jelzett változásai miatt nem tökéletes pontossággal – jelzi a két-két népszámlálás végeredményei közti különbség alapján mutatkozó tényleges népszaporodás (vagy fogyás) alakulása. Az idevágó abszolút számok és a fejlődés ritmusát kifejező százalék mellett kiszámítottuk a népszaporodás évi átlagait is, miután a népszámlálási időszakok terjedelme nem volt azonos. A népesedés ütemét jelző ezen adatokat, úgyszintén egyes nagyobb (jellegzetes) időszakok, végül az egész 107 éves korszak ugyanezen adatait az alábbi táblázat foglalja össze.

Tényleges népszaporodás 1869–1977 között

Évtized (időszak)	Összes szaporodás vagy fogyás (-)		Évi átlagos szaporodás vagy fogyás (-)	
	Szám szerint	Százalékban	Szám szerint	Százalékban
A) Az egyes népszámlálások között				
1869–1880	-195 480	-4,63	-17 771	-0,42
1880–1890	391 685	9,73	39 169	0,98
1890–1900	453 857	10,27	45 386	1,03
1900–1910	390 868	8,02	39 087	0,80
1910–1920	-124 754	-2,37	-12 475	-0,24
1920–1930	409 835	7,98	40 984	0,80
1930–1941	364 942	6,58	36 494	0,66
1941–1948	-152 178	-2,57	-21 740	-0,37
1948–1956	471 185	8,18	58 898	1,02
1956–1966	487 243	7,82	48 724	0,78
1966–1977	780 674	11,62	70 970	1,06
B. Nagyobb (jellegzetes) időszakokban				
1869–1910	1 040 930	24,65	25 388	0,60
1880–1910	1 236 410	30,70	41 104	1,02
1910–1930	286 524	5,44	14 326	0,27
1930–1948	212 764	3,83	12 516	0,23
1910–1977	2 236 947	42,50	33 893	0,64
1930–1977	1 951 866	35,18	42 432	0,76
1948–1977	1 739 102	30,19	59 969	1,04
1869–1977	3 277 877	77,63	30 634	0,73

E táblázat tanúsága szerint a jelenkori Erdély 1869-ben 4,2 millió főt számláló népessége 1977-ig csaknem 3,3 millióval, vagyis 77,6%-kal nőtt meg. (Megjegyzendő, hogy az első táblában kimutatott területváltozások következtében a tábla egyes adatsorai a népességfejlődés mértékét a valóságosnál egy árnyalattal hol kisebbnek, hol nagyobbaknak tüntetik fel.)

Az 1869–1977 között lepergett 107 év alatt tehát az évenkénti népnövekedés aránya alig 0,73%. Erre a korszakra mégsem ez a matematikailag kifogástalanul megállapított évi átlagos népnövekedési hányados a jellemző, hanem a növekedési ritmus időszakonkénti szélsőséges ingadozásai.

A fejlődés ütemét hívebben tükrözik az egyes népszámlálások közötti, de még inkább a nagyobb, jellegzetes időszakokra kiszámított éves népnövekedési arányszámok. Az így tagolt adatsorokban mindenekelőtt szembeötlő az a három népszámlálási időszak (1869–1880, 1910–1920, 1941–1948), amikor a népesség nem szaporodott, hanem fogyott. E három törés a népnövekedés ütemében három rendkívüli csapás: az 1872–73. évi nagy kolerajárvány és a két világháború demográfiai hatását tükrözi.

A koleravész pusztítását az ország rész népessége – igen kedvező természetes szaporulatának köszönhetően – aránylag rövid idő alatt kiheverte, amit az 1880–1910 között regisztrált kimagasló (évi 1,02%-os) tényleges szaporodási aránya tanúsít.

A jelenkori Erdély népességének a két világháború okozta veszteségei azonban – nem csupán méreteikben, de a következményeiket tekintve is – már jóval súlyosabbak.

[...]